

UDK: 355.02(4+497.11)
Bibliid 1451-3188, 13 (2014)
Год XIII, бр. 49–50, стр. 370–376
Изворни научни рад

Мс Милан ЛИПОВАЦ¹

ЕВРОПСКА ОДБРАМБЕНА АГЕНЦИЈА – НОВА ИЗВОЗНА ШАНСА ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

ABSTRACT

Serbian Minister of Defence Nebojša Rodić and High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy Catherine Ashton (who is also the Director of the European Defence Agency), signed the Administrative Arrangement between the Ministry of Defence of the Republic of Serbia and the European Defence Agency in Brussels on 13 December 2013. In this article, the author analyzes the importance, role and perspectives of the European Defence Agency and the “emerging European defence market” in the Serbian export of defence industry products.

Key words: European Union, Common Foreign and Security Policy, Common Security and Defense Policy, European Defense Agency, importance for Republic of Serbia, export of arms and panoply.

1) САДРЖАЈ

Постоји више споразума који у расправи о Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици Европске уније (ЗБОП) завређују посебну пажњу. Прво, споразум из Мастрихта (1992), којим је успостављена Заједничка спољна и безбедносна политика (ЗСБП) као „други стуб“ уније, али са више него декларативним циљевима, попут очувања мира и јачања међународне безбедности у складу са Повељом УН, промовисања међународне сарадње, развијања и консолидовања демократије и владавине права и поштовања људских права и слобода. Затим, споразум из Амстердама (1997), којим је формирана канцеларија Високог представника за ЗСБП, са циљем да

¹ Факултет безбедности, Београд. Е-маил: milanlipovac@gmail.com

координише спољну и безбедносну политику ЕУ, а када је потребно и заступа интересе тадашњих 15 чланица ЕУ. Даље, у погледу институционалне изградње безбедносних капацитета ЕУ, важно је поменути Лисабонски споразум (2009), којим је створена позиција Високог представника ЕУ за спољне послове и безбедносну политику, која практично обједињује неколико функција: председник Савета за ЗСБП, председник Савета за спољна питања, потпредседник Европске комисије и начелник Европске одбрамбене агенције. Од новембра 2009. године, функцију Високог представника ЕУ за спољне послове и безбедносну политику обавља Кетрин Ештон (*Lady Catherine Ashton*). У оквиру бирократског апарата ЗСБП Европске уније, поред Европске одбрамбене агенције, постоје још и Европски институт за студије безбедности (*EISS*) и Сателитски центар Европске уније (*EUSC*).

Европска одбрамбена агенција – ЕОА или „Агенција” (*European Defence Agency – EDA*) основана је 12. јула 2004. године одлуком Савета министара ЕУ са циљем да се „подрже државе чланице и Савет у њиховим напорима да се унапреде европске одбрамбене способности у области управљања кризама и да се сачува и унапреди европска безбедносна и одбрамбена политика“ (Council Joint Action 2004/570/CFSP).

Савет министара је 12. јула 2011. године усвојио Статут, донео одлуку о седишту и утврдио оперативна правила ЕОА. Мисије Европске одбрамбене агенције су: развијање одбрамбених способности ЕУ; промоција истраживања и развој технологије у области одбране; промовисање сарадње кроз размену информација у оквиру постојећих програма и у вези са будућим потребама држава; стварање јединственог европског одбрамбеног тржишта, односно тржишта наоружања и војне опреме; као и подстицање истраживачког рада са циљем јачања европског индустријског и технолошког потенцијала у одбрамбене сврхе (Council Decision 2011/411/CFSP). Европска одбрамбена агенција је зато усредсређена на побољшање одбрамбених способности путем интеграције и размене информација данас фрагментарних одбрамбених система земаља чланица, али и држава које нису чланице ЕУ (Норвешка, Швајцарска и Србија). ЕОА овим државама пружа и стручно знање и мишљење у вези са ЕОА пројектима и програмима (чији је буџет око 30 милиона евра), али и са пројектима Европске свемирске агенције – ЕСА (*European Space Agency – ESA*), Организације за сарадњу на плану заједничког наоружања – ОСПЗН (*Organisation for Joint Armament Cooperation – OCCAR*) и Европске агенције за безбедност авиосообраћаја – ЕАБА (*European Aviation Safety Agency – EASA*), чији буџети износе између 100 и 250 милиона евра (EDA, 2014). Министар одбране Небојша Родић и висока представница за

спољне послове и безбедносну политику Европске уније Кетрин Ештон (која је и начелница Европске одбрамбене агенције), потписали су 13. децембра 2013. године у Бриселу Административни уговор о сарадњи између Министарства одбране Републике Србије (МО РС) и Европске одбрамбене агенције (*Administrative Arrangement between the Ministry of Defence of the Republic of Serbia and the European Defence Agency*). По Захтеву за приступ информацији од јавног значаја, копију потписаног уговора смо добили од овлашћеног лица из Сектора за политику одбране Министарства одбране Републике Србије. Сам Уговор се састоји од 12 чланова основног текста и Анекса Уговора који има 3 члана. У члану 1. Уговора констатују се заједничка настојања Министарства одбране Републике Србије и Европске одбрамбене агенције у размени „становишта и информација по питањима од заједничког интереса а у оквиру мисија Агенције“. ЕОА се такође обавезује на омогућавање што транспарентнијег учешћа МО РС у заједничким пројектима и програмима, као и уважавање пуне аутономије у погледу доношења одлука, и од стране Републике Србије и од стране Европске уније, по питању преузимања нових уговорних обавеза. У члану 2. Уговора констатује се учешће представника МО РС у Консултативном одбору (КО), који представља форум за размену мишљења и информација о заједничким интересима у вези са мисијама ЕОА. Консултативним одбором председава Извршни директор. Редовно се сазива два пута годишње, али и у случајевима када постоји заједнички интерес (члан 3). Одбор се такође може састајати и у вези са истраживањем и технологијом у области наоружања (члан 4). Чланом 5. прописан је начин размене информација, „информације се достављају транспарентно на бази реципроцитета“. Размењени документи у оквиру Консултативног одбора представљају званична становишта држава потписница Уговора. Консултативни одбор може писмено размењивати информације без формалног сазивања састанка. Начин и природа комуникације изван оквира КО су прописани у члановима 6. и 7., тако што Агенција из редова својих запослених одређује Особу за контакт, а МО РС одређује Официра за везу, како би се убрзала комуникација у вези са радом КО и учешћем у пројектима и програмима ЕОА. Особа за контакт и Официр за везу би требало да процењују заједнички интерес и унапређују ефикасност и транспарентност КО, тако што МО РС пружају максимум информација, детаља и упозорења који ће послужити као основа за доношење одлуке о учешћу у конкретном пројекту или програму; и тако што ЕОА пружају максимум информација о потенцијалном доприносу МО РС у случају учешћа у конкретном пројекту или програму. О пројектима и програмима, као и учешћу Министарства одбране РС одлучује Управни одбор ЕОА на основу

Поглавља 4 Одлуке Савета министара (Council Decision 2011/411/CFSP) и процене евентуалног доприноса МО РС (чланови 8. и 9). Размена информација на основу овог Уговора између Европске уније и Републике Србије подразумева адекватне безбедносне процедуре и заштиту класификованих информација (члан 10). Овај Уговор садржи и Анекс, који може бити преиспитан а амандмане морају прихватити обе стране (члан 11). Важење овог Уговора није временски одређено а обе уговорне стране га могу једнострано раскинути (члан 12). Анекс Уговора дефинише процедуре за учешће МО РС у *ad hoc* пројектима и програмима ЕОА, тако што МО РС шаље допис Агенцији у којем наводи у ком конкретно пројекту или програму жели да учествује и са којим државама чланицама је постигла договор око заједничког учешћа, те на којим конкретно задацима и у чему ће се састојати допринос МО РС. О својој одлуци Извршни одбор ЕОА писмено обавештава МО РС. Уколико Извршни одбор одобри учешће МО РС у *ad hoc* пројекту или програму, МО РС ће уживати сва права и обавезе у складу са Уговором и Анексом, као и државе чланице ЕУ.

II) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Административни уговор о сарадњи између Министарства одбране Републике Србије и Европске одбрамбене агенције ступио је на снагу даном потписивања, односно 13. децембра 2013. године.

III) ИЗВОРИ

- “The Council of the European Union (2004)“. Council Joint Action 2004/570/CFSP of 12 July 2004 on the European Union military operation in Bosnia and Herzegovina. *Official Journal of the European Union L 252/10*, 28.7.2004.
- “The Council Of The European Union (2011)“. Council Decision 2011/411/CFSP of 12 July 2011 defining the statute, seat and operational rules of the European Defence Agency and repealing Joint Action 2004/551/CFSP. *Official Journal of the European Union L 183/16*, 13.7.2011.
- “Administrative Arrangement between the Ministry of Defence of the Republic of Serbia and the European defence agency“. Internet: <http://www.eu-brussels.mfa.gov.rs/newstext.php?subaction=showfull&id=1387270093&ucat=109&template=Headlines&>

IV) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Европско одбрамбено тржиште у настајању према подацима Европског парламента из 2012. године има промет преко 96 милијарди евра, и у

индустрији директно ангажованих 400.000, а индиректно 960.000 радника.² Са друге стране, одбрамбена индустрија има значајног удела у привреди Србије. Условно, можемо је поделити на три сегмента. Први сегмент чини двадесетак предузећа са већинским државним капиталом и већи број приватних фирми које углавном производе наоружање и војну опрему која није на листи државних предузећа а најчешће су регистроване за трговину наоружањем и војном опремом.³ У табели 1. је представљен производни сегмент најпознатијих и највећих државних предузећа одбрамбене индустрије.

1.

	Назив предузећа	Место	Главни извозни производ	Број запослених
1.	"Застава оружје"	Крагујевац	стрелјачко наоружање и топови средњег калибра	око 2.000
2.	"Слобода"	Чачак	муниција средњег калибра, артиљеријска муниција, ракете за ручне ракетне лансере, тромблонске мине, муниција за бацаче граната и сигнална муниција	око 1.400
3.	"Крушик"	Ваљево	минобацачка муниција, вођене противоклопне ракете и ракете за преносне ракетне системе противваздухопловне одбране, минобацачи	око 1.400-1.500
4.	"Први партизан"	Ужице	муниција за стрелјачко наоружање и муниција малог калибра (укључујући и муницију калибра 5,56 mm)	око 800-900
5.	"Милан Благојевић"	Лучани	барут и барутна пуњења, укључујући и двобазна ракетна горива	око 970

² Кораћ, С. и Булатовић, А., „Европско одбрамбено тржиште у настајању“. *Међународни проблеми*, 63(1), Београд, 2011., стр. 7-23. Видети Интернет: Европски парламент (2012). Информативни чланци – Одбрамбена индустрија. Преузето 05. августа 2014. са http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.9.5.html

³ Према подацима из годишњег извештаја, 163 правна лица су била регистрована за спољно трговински промет наоружања и војне опреме и робе двоструке намене („Годишњи извештај о реализацији спољнотрговинског промета контролисане робе за 2011. годину“ (Сл. гласник РС, бр. 57/2013), стр. 27-34.

	Назив предузећа	Место	Главни извозни производ	Број запослених
6.	"Прва искра"	Барич	експлозивни и експлозивне смесе	око 150
7.	„Утва“	Панчево	Авиони: - Лола Утва Г-4М Супер Галеб; - Лола Утва 96 - Ласта 95	око 300
8.	„14. октобар“	Крушевац	Вишецевни модуларни лансер ракета ЈРСВМ калибра 122 и 128 mm и самоходном хаубицом 122 mm д-30/04 СОРА	1640 цела фабрика „14 октобар“
9.	„Телеоптк – Жироскопи“	Земун	Различите нишане за оружја и оруђа	/
10.	„Прва петолетка – наменска“	Трстеник	Хидрауличне, пнеуматске, серво-управљиве системе и компоненте	/

НТПС, Интернет, http://www.ntp.rs/wp-content/uploads/2013/12/RP-107-NTPS_Forum_4.pdf

Други сегмент одбрамбене индустрије Републике Србије представљају предузећа из других сектора, попут хемијског, електро сектора и сектора металургије а која уз стратешко партнерство са неком већом компанијом могу променити намену и ојачати технолошку базу домаће индустрије одбране. Трећи сегмент, пак, везује се за истраживање а чине га Војнотехнички институт, Технички опитни центар и три техничко-ремонтна завода који су у саставу МО РС. Бар на папиру, ови подаци делују импресивно и стиче се утисак да РС на европском тржишту наоружања и војне опреме има шта да понуди. Међутим, иако је министар Родић Уговор о сарадњи потписао у децембру 2013. године, МО РС до данас није учествовало, нити је испољило иницијативу за учешће у неком од пројеката и програма у оквиру мисија ЕОА. За то наравно постоје субјективни разлози, али и објективни проблеми. Наиме, јединствено европско одбрамбено тржиште је још увек само замисао европских бирократа које, и пред великог броја уговора који су потписани, неће тако брзо бити успостављено. Са друге стране, готово све државе чланице Европске уније су чланице НАТО, а на јединственом НАТО тржишту важе НАТО правила и стандарди, према којима, између осталог, земље чланице те Алијансе имају право првенства

на том тржишту у односу на државе које нису чланице. Оно што не иде на руку домаћим произвођачима из Србије који су потенцијални извозници у НАТО земље су и високе технологије, скупе лиценце, али и стандарди везани за производњу и складиштење муниције за пешадијско наоружање и експлозивних материјала, као и стандарди везани за безбедност и здравље запослених. Управо из овог разлога, домаћа предузећа у земље чланице НАТО више извозе ловачку и спортску, него муницију за лако стрелачко наоружање. У укупном извозу муниције у САД, Велику Британију, Немачку, Бугарску и Белгију спортска и ловачка муниција чини око 70-90%, јер не подлеже стандардима о војном наоружању. У том смислу, извозну шансу можда треба тражити у заједничком наступу на НАТО тржишту са предузећима из НАТО земаља која имају технологију и потребне лиценце. У сваком случају, извоз домаћих производа наменске индустрије представља важан извор девизног прилива, па је тако укупан извоз у Велику Британију у 2011. години био 27.664.000 америчких долара, у Немачку 16.231.000 америчких долара, у Бугарску 15.332.000 долара, а у Белгију 9.735.000 долара.⁴ Како се европско одбрамбено тржиште буде развијало, а домаћи произвођачи буду добијали потребне лиценце и буду овладавали новим технологијама, Уговор о сарадњи МО РС са ЕОА ће све више добијати на значају, јер представља добар оквир за економску сарадњу и велику извозну шансу за домаћу наменску индустрију, чији ће производи моћи да се наметну, можда не толико квалитетом колико конкурентним – ниским ценама. Добра позиција домаћих производа на тржишту ЕУ не би имала само позитивне ефекте на укупан привредни развој РС, него и на промоцију на међународном плану, али и на развој сарадње и поверења са другим државама – трговинским партнерима.

⁴ „Годишњи извештај о реализацији спољнотрговинског промета контролисане робе за 2011. годину“, *Сл. гласник РС*, бр. 57/2013, стр. 35-38.